

Pristup advokatu kao način sprečavanja zlostavljanja

*Izvod iz 21. opšteg izveštaja,
objavljen u 2011*

18. Mogućnost da lica koja policija liši slobode imaju pristup advokatu predstavlja osnovni mehanizam zaštite od zlostavljanja. Postojanje te mogućnosti imaće za posledicu da one koji bi hteli da zlostavljaju lica lišena slobode odvrati od takve namere. Advokat je takođe u dobrom položaju da preduzme odgovarajuće korake ukoliko do zlostavljanja dođe.

19. Da bi pravo na pristup advokatu u potpunosti bilo delotvorno, ono treba da bude zajemčeno od samog početka lišavanja slobode.¹ Zapravo, CPT je u više navrata utvrdio da je period neposredno nakon lišavanja slobode vreme kada je rizik od zastrašivanja i fizičkog zlostavljanja najveći. Nadalje, pravo na pristup advokatu trebalo bi da se primenjuje od trenutka lišenja slobode, bez obzira na tačan pravni status dotične osobe; tačnije, ostvarivanje tog prava ne bi trebalo da zavisi od toga da li se lice formalno proglašava „osumnjičenim“. Na primer, u mnogim pravnim sistemima u Evropi, osobe mogu biti obavezane da dođu i provedu određeni vremenski period u policijskim prostorijama u svojstvu „svedoka“ ili radi „informativnog razgovora“; CPT zna iz iskustva da takva lica mogu biti izložena ozbiljnom riziku od zlostavljanja.

20. Pravo na pristup advokatu treba da ostvaruje svako lice lišeno slobode bez obzira na to koliko je „minorno“ delo za koje je osumnjičeno. U mnogim zemljama koje CPT posećuje, lica se mogu lišiti slobode na nekoliko nedelja zbog tzv. „upravnih“ prekršaja². Komitet ne vidi nikakvo opravdanje za uskraćivanje prava tim licima na pristup advokatu. Nadalje, CPT često nailazi na praksu da lica koja su zapravo osumnjičena za krivično delo budu formalno lišena slobode u vezi sa „upravnim“ prekršajem kako bi se izbegla primena mehanizama zaštite kod lica osumnjičenih za izvršenje krivičnih dela. Isključivanje određenih krivičnih dela iz područja primene prava na pristup advokatu neminovno nosi sa sobom rizik od stvaranja takvih rupa u zakonu.

21. Slično tome, pravo na pristup advokatu trebalo bi da se primenjuje bez obzira na stepen „ozbiljnosti“ prekršaja za koji se lice sumnjiči. Štaviše, lica osumnjičena za posebno ozbiljna krivična dela mogu biti među onima kojima preči najveći rizik od zlostavljanja i stoga imaju najveću potrebu za pristupom advokatu. Shodno tome, CPT je protiv mera koje omogućavaju sistematsko uskraćivanje pristupa advokatu tokom određenog perioda vremena licima lišenim slobode osumnjičenim za određene vrste krivičnih dela (npr. krivična dela koja su pokrivena antiterorističkim zakonima). Pitanje da li su ograničenja na pravo pristupa advokatu opravdana treba ocenjivati od slučaja do slučaja, a ne na osnovu kategorije počinjenog krivičnog dela.³

¹ Naravno, u zavisnosti od okolnosti datog slučaja, pravo na pristup advokatu može se koristiti čak i u ranijoj fazi.

² U Republici Srbiji to se odnosi na određivanje zatvorske kazne po Zakonu o prekršajima [prim. prev.]

³ Ovde je moguće pozvati se na presudu Evropskog suda za ljudska prava u slučaju *Salduz protiv Turske* (27.

22. CPT potpuno uviđa da u izuzetnim okolnostima može biti neophodno da se licu lišenom slobode odloži pristup advokatu po njegovom izboru tokom određenog vremenskog perioda. Međutim, to ne bi trebalo da znači da se pravo na pristup advokatu u potpunosti može zabraniti tokom datog perioda. U takvim slučajevima, treba organizovati pristup drugom nezavisnom advokatu kome se može verovati da neće ugroziti legitimne interese istrage. Savršeno je izvodljivo unapred utvrditi prihvatljive uslove za takve situacije, u dogovoru sa domaćom advokatskom komorom ili udruženjem.

23. Pravo na pristup advokatu tokom policijskog zadržavanja mora da podrazumeva i pravo na poverljiv razgovor sa advokatom. Od jasne je suštinske važnosti da advokat bude u neposrednom, fizičkom prisustvu lica lišenog slobode, s obzirom na to da se to smatra mehanizmom zaštite od zlostavljanja (za razliku od sredstva obezbeđivanja pravednog suđenja). To je jedini način da se izvrši tačna procena fizičkog i psihičkog stanja dotične osobe. Isto tako, ako razgovor sa advokatom nije poverljiv, pritvoreno lice se možda neće osećati slobodno da otkrije kako se s njim postupa. Ukoliko se prihvati da, izuzetno, dotični advokat možda nije advokat koga je izabralo lice lišeno slobode već zamena izabrana prema prethodno dogovorenom postupku, CPT ne vidi nikakvu potrebu za odstupanjem u smislu poverljivosti sastanaka između advokata i datog lica.

24. Pravo na pristup advokatu takođe bi trebalo da podrazumeva i pravo na prisustvo advokata tokom bilo kakvog ispitivanja od strane policije, a advokat treba da bude u mogućnosti da interveniše tokom ispitivanja. Naravno, to ne bi trebalo da spreči policiju da odmah počne sa ispitivanjem lica lišenog slobode koje je iskoristilo svoje pravo na pristup advokatu, čak i pre nego što advokat stigne, ako je to opravdano izuzetnom hitnošću samog slučaja. To takođe ne bi trebalo da isključi zamenu advokata koji ometa pravilno vođenje ispitivanja. Bez obzira na to, u takvim situacijama policija bi kasnije trebalo da bude odgovorna za svoje postupke.

25. Konačno, da bi pravo na pristup advokatu tokom policijskog pritvora bilo potpuno delotvorno u praksi, potrebno je da već u toj ranoj fazi krivičnog postupka postoje odredbe kojima se predviđaju rešenja za lica koja nisu u stanju da plate usluge advokata.

novembar 2008.), u kojoj je Sud utvrdio da „... član 6.1 [Evropske konvencije o ljudskim pravima] zahteva da, po pravilu, pristup advokatu treba omogućiti..., osim ako se u svetlu posebnih okolnosti svakog slučaja pokaže da postoje valjani razlozi da se to pravo ograniči“ (stav 55).